

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Historické vědy – obecné dějiny

Jaroslav Ira

**Lokální a národní identita v historických
monografiích českých, moravských a haličských
měst (1860 – 1900)**

**Local and National Identity in Historical
Monographs on Bohemian, Moravian, and Galician
Towns (1860 – 1900)**

Dizertační práce – teze

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Luďa Klusáková, CSc.

2013

Vymezení tématu

Dizertační práce se zabývá historickými monografiemi měst, tj. dějepisy jednotlivých měst, které uchopuje jako společenský a kulturní fenomén. Konkrétně se zaměřuje na dějepisy psané v německém, českém a polském jazyce, které byly vydány v rozmezí let 1860-1900 a vztahovaly se městům českým, moravským a haličským. Studie vychází ze dvou předpokladů: Za prvé, městské dějepisy byly sociálním textem, jenž odrážel či formoval sociální identity, popř. se snažily identity formovat, přičemž prvořadým rámcem byla lokální identita, vztažená ke konkrétnímu městu. Za druhé jsem předpokládal, že v druhé polovině devatenáctého století se – jako součást obecného procesu nacionalizace evropské společnosti – v dějepisectví měst zásadně prosadil národní rámec.

Výzkum proto sledoval otázku, do jaké míry a jakým způsobem se národní hledisko prosadilo do městského dějepisectví. Tento problém uchopil ve dvou rozměrech městských dějepisů. Za prvé se rozbor zaměřil na dějepisy jakožto knihy, přičemž se ptal, jaké místo zaujaly tyto publikace ve vztahu k městu a národu či vlasti a nakolik byly národní potřeby významným faktorem v tvorbě lokálního městského dějepisectví. Za druhé se studie věnovala vztahu mezi lokálním a národním rámcem v rovině historických reprezentací, přičemž mě zajímalo, jak se do vyprávění o městských minulostech prosadila schémata národních dějin a jakou roli sehrál faktor městského hlediska a specificky lokálního průběhu místních dějin.

Studie se dále ptala, zda se faktor národa prosadil obdobným způsobem v odlišných národních a regionálních kontextech. Předpokládal jsem, že se do městského dějepisectví promítla specifika formování jednotlivých národních společenství a rozdíly mezi jednotlivými zeměmi, pokud jde o průběh a intenzitu národních konfliktů. Nepřímo se práce pokusila lépe objasnit povahu lokálních městských dějepisů z druhé poloviny 19 století z hlediska jejich společenský významu a také povahu lokální identity, již měly utvářet či prosazovat.

Badatelský kontext

Dizertační práce se pohybuje na pomezí urbánních dějin, studia národů a nacionalismu, a zčásti též dějin a teorie dějepisectví. Řadí se do kontextu studií, které se zabývají sociálním rozměrem reprezentace městské a lokální minulosti či praxí formování místní paměti, např. prací, které se zabývaly psaním městských monografií, popř. lokálním dějepisectvím obecně jakožto určitou sociálně kulturní praxí, dále prací, které tematizovaly vztah mezi lokální a

národní identitou v kontextu tzv. „lokálního obratu“ ve studiu národů, a to ve sféře lokální dějepisné a komemorativní činnosti a v neposlední řadě výzkumů, jež se zabývaly vztahem k městské minulosti z hlediska formování středních vrstev či národů.

Prameny

Stěžejní pramen představoval soubor historických monografií měst, neboli samostatně vydaných publikace, které obsahovaly ucelené dějiny konkrétního města. Soubor zahrnul cca sto publikací, jimž byla věnována různá míry pozornosti. Tyto publikace sloužily jako zdroj poznatků o městském dějepisectví a jeho širším sociálním rámci a jako historické vyprávění, jež bylo podrobena textové analýze. Dále byly v přiměřené míře využity další typy pramenů: nap. recenze publikací a drobné zprávy v časopisech a tisku, které posloužily jako sekundární pramen pro objasnění společenského významu městských dějepisců ve své době. Přihlédnuto bylo také k jiným textům, které se vztahovaly k městskému dějepisectví, městským dějinám i k městům obecně – např. k encyklopediím, obecnějším studiím k dějinám měst, předmluvy k edicím městských pramenů, encyklopedická hesla a také syntézám národních dějin –, které jsem využil jako pramen pro rekonstrukci „velkých národních příběhů“ o městech. Zároveň bylo třeba zohlednit lokální kontexty. Jen v podobě drobných sond bylo přihlédnuto k dalším pramenům, které lze využít pro poznání lokálního městského dějepisectví, např. pozůstalostí místních dějepisců.

1.4. Teoretická východiska

Konceptuálně se práce opřela o termín identity a jeho sociálně-psychologické chápání, coby vědomé příslušnosti jedince k určitému kolektivu, která zakládá určité sociální role a předpokládá určité postoje a jednání. Předpokládal jsem, že městské monografie formovaly v představách čtenářů určité hodnotově významné kolektivy a skupiny, přičemž vedly čtenáře k identifikaci s těmito celky a přijetí očekávaných vzorců chování. Identitu jsem však použil v této práci primárně jako interpretační nástroj, jehož prostřednictvím lze analyzovat městské dějepis jako knihy a historické reprezentace a zaměřil jsem se na diskursivní rozměr identit. Předpokládal jsem, že texty jsou sociálně reflexivní i produktivní, přičemž identity mohou být efektem recepce knih nebo faktorem, jenž četbu ovlivňuje, dále faktorem, jenž vstupuje do produkce knih, podněcuje jejich tvorbu nebo ovlivňuje jejich obsah. Popř. mohou monografie

vyjadřovat identity samotných autorů, a také reprezentovat a konstruovat identity historických aktérů. Práce se zaměřila na vztah dvou identit, které se promítaly do lokálního městského dějepisectví: lokální a národní. Vzhledem k žánru jsem považoval za primární cíl městských dějepisců lokální identitu, zatímco národní identita se mohla více či méně projevit jako faktor nebo sekundární cíl. Lokální identitou jsem rozuměl kolektivní identitu vztaženou k určitému městu, resp. jako soubor individuálních identifikací, které se k danému městu vážou.

Přístup a metody

Zvolil jsem makroanalytickou perspektivu, která spočívala v analýze většího množství dějepisných textů, za účelem dosažení obecnějších poznatků o působení národních rámců v rovině místních dějin. K obdobnému účelu mělo vést také komparativní pohled. Komparativní metody a postup jsem uplatnil flexibilně dle potřeb analýzy. Srovnání pak probíhalo ve dvou rovinách: na makroúrovni tří jazykových souborů či regionálních prostředí a na mikroúrovni jednotlivých dějepisců. Srovnání bylo symetrické v tom ohledu, že českému, německému a polskému souboru věnovalo rovnocennou pozornost, ačkoliv z obecné perspektivy polského a německého dějepisectví zahrnuje jen regionální varianty. Na rozdíl od českých zemí se také výzkum v Haliči omezil výhradně na polské dějepisy. Analýza je důsledně synchronní a statická. Srovnává dějepisectví a historické monografie v jedné časové rovině, v období, které lze považovat za relativně homogenní.

Práce je především kvalitativním rozbořem textů a orientuje se na rovinu významů. V tomto ohledu se blíží kulturním dějinám a dějinám idejí. Práce s texty je výrazně analytická, inspirovaná strukturalismem. Analýza se zaměřuje na historické reprezentace z hlediska jejich významu pro soudobou společnost a ponechává proto otázku jejich vztahu k reálné minulosti stranou analytické pozornosti, ačkoliv z metodologického hlediska zohledňuje rovinu reálné minulosti, aby se vyhnula neadekvátním interpretacím. Městské dějepisy byly uchopeny nejen jako sociální texty, jež by byly určovány výlučně potřebami, zájmy a hledisky společnosti 19. Století, ale také jako texty historické. Dílčím přístupem, který byl uplatněn ve většině kapitol, byla volně pojatá naratologická perspektiva. V tomto pohledy jsem nahlížel historické texty jako složená vyprávění, která zahrnovala četný typy dílčích, transversálních, přesahujících i specificky městských příběhů, které se vzájemně proplétaly, spojovaly či skládaly. Při volbě témat pro rozbor historických vyprávění jsem zohlednil jejich aplikovatelnost na jednotlivé monografie i jazykové soubory, relevanci vzhledem k tématu studie a analytickou užitečnost

pro studium vyprávění. Jako vhodná témata se ukázala otázka periodizace městských dějin a topos rozkvětu a úpadku měst.

Výsledky

První rozdíl se ukázal již v heuristické fázi bádání, během které vyšlo najevo, že městské dějepisectví se v českých zemích, a zvláště v Čechách, těšilo velkému zájmu, jenž výrazně kontrastoval se slabým rozvojem tohoto žánru v Haliči. Podstatné však bylo teprve zjištění, že tento rozdíl nevycházel pouze z odlišného socioekonomického charakteru jednotlivých regionů, nýbrž souvisel do značné míry s významem, jenž městům a městské minulosti přisuzovali historiografické elity jednotlivých národních společenství, které se často prolínaly s elitami národními. Národní rozměr byl městským dějepiům přisouzen ve všech třech případech, avšak s charakteristickými variacemi. Čeští Němci spatřovali od počátku 60. let 19. století v městských dějinách jeden z klíčových nástrojů, jímž se nejen budoval národně afirmativní příběh německého etnika v českých zemích, ale také reinterpretovaly dějiny českých zemí – užší vlasti Němců – v německé perspektivě. Dějiny Němců byly úzce spjaty s městem. Naopak v polském případě se národní význam měst tematizoval prakticky z opačné perspektivy. Národně relevantní otázkou se ke konci 19. století stal dosavadní nezáměr o městské dějiny, který se odvíjel nejen od povahy dlouhodobého vývoje polského státu, v němž města ztratila veškerou váhu, ale také od sebedefinice polského národního kolektivu, v němž města představovala povětšinou cizorodý prvek. Teprve kritická revize polských dějin, spjatá s rekonceptualizací polského národa, vedla k intenzivnějšímu zájmu o městské dějiny jakožto nedílné složky národních dějin.

Ukázalo se tedy, že faktor národa ovlivňoval lokální městské dějepisectví již v jeho vnější rovině. Spoluurčoval míru zájmu o jejich psaní, vydávání i čtení. Kromě obecné tendence k začlenění dějin měst – a jiných míst – do velkého rámce národních dějin byl zájem o městské dějiny umocněn v kontextu českých zemí také intenzivním zápasem mezi dvěma utvářejícími se národními společnostmi. Interakce dvou národů v rámci sdíleného teritoria, k němuž se vázal také společně sdílený historický rámeček, pak zásadním způsobem určovala podoby tzv. velkých národních příběhů měst. Česká a německá verze vyprávění o městech v českých zemích se lišila především v interpretaci zakládání měst – v otázce zásluh Němců o rozvoj měst –, v dataci „zlatého věku“ dějin měst, která kopírovala fáze vývoje etnické struktury městského obyvatelstva, nebo ve výkladu dlouhodobých příčin postupného zániku

městské autonomie. V té položili němečtí historikové důraz na sepjetí hluboce antiněmeckého českého nacionalismu a feudálních zájmů aristokracie, odvěkého nepřítele měst, jež vystoupilo na povrch v husitských válkách a podkopalo základy měšťanské moci. Zároveň jsme však viděli, že v řadě jiných ohledů se oba pohledy blížily: např. v uznání zásadního významu měst pro rozvoj moderní společnosti či v negativním hodnocení pobělohorské likvidace městské moci i ekonomiky. Polský příběh o městech se naproti tomu tvořil jako součást debaty o povaze polských dějin. Byl to především kritický příběh o zhoubném vytěsnění měst z politického a hospodářského systému bývalého polského státu, které bylo příčinou, symptomem i důsledkem degenerace a úpadku polské společnosti. Téma úpadku měst se stalo ústředním toposem polského vyprávění. Rozdíly a odlišná východiska ve vztahu k městům byly výrazem také odlišného sociálního profilu národních kolektivů. Německý pohled vyjadřoval perspektivu sebevědomé liberální střední vrstvy, zatímco v polském případě šlo spíše o pohled inteligence převážně šlechtického původu, navíc v agrární společnosti, kde se jen pozvolna prosazovala střední vrstva spjatá s měšťanským prostředím.

Rozbor městských dějepisů jakožto knih se ptal zejména po účelech, adresátech a tvůrcích těchto publikací. Ukázalo se, že v obecném měřítku byla povaha městských monografií dvojaká, a to jak z hlediska rozlišení mezi rozměrem národním a lokálním, tak také s ohledem na rozdíl mezi dimenzí společenskou a odbornou. Dějepisům se typicky přisuzovaly účely odborné a společenské. Společenské účely se pak obvykle orientovaly dvojitým směrem. Monografie měly sloužit jednak národním zájmům: přispívat k obecným dějinám národa, podněcovat k vlastenecké lásce, vštěpovat čtenářům národní vědomí nebo konstruovat obraz města v příslušném národním profilu. Zároveň se dějiny měst angažovaly v lokální společenské agendě. Mnozí městští dějepisci chápali jejich úlohu ve výchově k lokálnímu občanství, založeném na identifikaci obyvatel se „svým“ městem, ale také na kritickém poznání jeho minulosti. Městské dějepisy se staly prestižní záležitostí, médiem, jímž se města prezentovala navenek, známkou kulturní vyspělosti místní společnosti, v některých případech však také nástrojem, jímž se místní společnosti nebo jejím elitám nastavovalo kritické zrcadlo.

Principiálně dvojí relevance městských dějin – lokálně-městská a národně-vlastenecká – se projevovala také ve strukturovaném čtenářstvu, na které se autoři a propagátoři městských dějin běžně obraceli. Rovněž v postavách tvůrců se odrážela dvojí rovina, ve které fenomén městských monografií existoval. Většinou se jednalo o příslušníky vlastenecké inteligence, kteří působili v regionálním prostředí, přičemž svou dějepisnou činnost pojímali jako příspěvek vlasti, popř. jako způsob národní agitace v daném místě, a zároveň jako jednu

z cest, jak se zapojit do modernizace nebo zlepšování poměrů ve městě. Kromě vlasteneckého vědomí však prakticky vždy hrála svou roli také spontánní identifikace autora s daným městem. Ta stála obvykle u zrodu dějepisné aktivity konkrétního historika, jehož zájem se pak propojil s poptávkou místní společnosti nebo s podněty z širšího vlasteneckého prostředí.

Rozbor neprokázal zásadní vztah mezi povahou města na straně jedné a typem dějepisu či postavou dějepisce na straně druhé. Kdo psal dějiny daného města, v jakém stylu a pro koho, byla víceméně nahodilá záležitost. Nicméně navzdory obecnému profilu městských monografií můžeme konstatovat, že některé z těchto publikací se z hlediska svých účelů vyhranily. Především se ukázalo, že v každém jazykovém souboru existovaly dějepisy, které lze zařadit mezi jádrové texty národních diskursů. Byly to především práce odborně vzdělaných historiků, kteří v některých případech patřili k užšímu okruhu národních elit. K takovým textům náležely např. dějiny Litoměřic, Čáslavi a Lvova, abych uvedl alespoň jeden příklad z každého souboru. Tyto texty nejenže systematicky a důsledně reprodukovaly národní koncepce dějin, nýbrž se samy podílely na artikulování národních příběhů měst. Prostá dichotomie velkého národního dějepisectví a malých místních dějin se ukazuje pro zkoumanou oblast v 19. století jako neudržitelná. Polští, čeští i němečtí protagonisté městských dějin nicméně věděli, že hovoří o vedlejší poli dějepisného zájmu, a zapojili se proto z různých důvodů do argumentace ve prospěch široce chápaných kulturních dějin – ke kterým řadili městské dějiny – jakožto nezbytného, ne-li důležitějšího, protějšku k dějinám politických.

Jaký vztah se utvářel mezi lokální a národním historickým rámcem v rovině historických reprezentací, resp. do jaké míry se promítala národní historická schémata do způsobů, jimž se zobrazovala a vykládala městská minulost, se stalo předmětem kapitoly 4. a 5. Podrobný rozbor periodizací ukázal širokou škálu způsobů, jimiž historikové členili dějiny svých měst. Jen velmi obtížně lze klasifikovat dějiny podle tohoto kritéria. Běžně se používaly jak obecné mezníky a periody z dějin velkých celků – národa, vlasti, země – tak také mezníky z řádu lokálně specifického vývoje daného města. Prostý rámeček obecných dějin nebyl zdaleka jedinou možností. Nicméně podrobnější analýza ukázala, že řada „lokálních“ mezníků ve skutečnosti odkazovala k dějinám národním. Periodizace podle fází autonomie měst, typická pro některé německé a české dějepisy, nebo podle fází jejich rozkvětu a úpadku, což byla dominantní varianta u polských monografií, představovala zprostředkující variantu mezi městskou perspektivou a obecnými dějinami, přičemž se v německém případě vázala k velkému liberálně-německému příběhu o boji měšťanstva za svobodu, zatímco v polském případě se vázala k příběhu o úpadku měst i státu. Srovnání polských dějepisů s jejich

českými a německými protějšky každopádně ukázalo, že obecné rámce se promítaly do periodizací ve všech souborech. Užší srovnání německých a českých dějepisů prokázalo shodu na zásadních zlomech, přičemž se lišilo spíše hodnocení některých z nich. Ukázal jsem, že někteří dějepisci především z řad odborně vzdělaných historiků použili periodizace jako relativně promyšlené nástroje, jimiž konceptualizovali dějiny města způsobem, jenž propojoval nejrůznější roviny městského vývoje, lokální i obecné rámce, resp. různé příběhy.

Analýza dějepisů prizmatem motivu „rozkvětu“ a „úpadku“ potvrdila, že tento topos patřil k běžně užívaným výrazovým prostředkům městského dějepisectví. Každé město mělo svůj jedinečný „osud“, zároveň však mohlo reprezentovat širší celek, být indikátorem jeho vývoje, resp. se vázat s jeho osudy. Proto mě zajímalo, jak se právě v tématu „rozkvětu“ a „úpadku“ projevilo hledisko lokální nebo národní. Na rozdíl od periodizací, které vypovídaly především o rámcích, se v tomto případě navíc jednalo o soubor dílčích témat a motivů, u kterých se dala předpokládat přímá identitní funkce. Ta se také potvrdila v podrobnějším rozboru některých dějepisů, které jsem uchopil v perspektivě příběhu o rozkvětu a úpadku, konstrukce historického významu, poklesu bývalé slávy nebo konceptu tzv. „zlatého věku“. Některé dějiny výrazněji tematizovaly svůj rozkvět či úpadek, přičemž se mohlo jednat o města malá, neúspěšná a periferní (Velká Bíteš, Prachatice, Tachov), ale také o města s vítězným příběhem. Motivy rozkvětu a úpadku nabývaly různých funkcí: mohly poučovat, povzbuzovat, kritizovat, vzbuzovat empatii či vytvářet příklady. Většinou však sloužily jako ustálené konceptuální nástroje, kterými se popisovala křivka městského vývoje. Rozbor ukázal, že rozkvět a úpadek v sobě sémanticky zahrnoval jak obecný stav města tak jeho relativní postavení v hierarchii měst. Národní rámec se ve studované tématice projevil v řadě ohledů. Často se vzestupy a pády měst a národů či vlastí narativně propojovaly např. v metafoře „sdílených osudů.“ Obecně se úpadky jednotlivých měst zobrazovaly v rámci kolektivního faktu a v širším rámci úpadku vlasti. Také kauzálně se úpadek měst v některých případech vysvětloval ve spojitosti s vývojem národa. Do obrazu „zlatých dob“ měst se promítaly idealizované časy rozkvětu národa. V neposlední řadě se národní rámec výrazně prosadil i v konstrukci historického významu města, která spočívala v patřičném vyzdvížení historického pouta mezi národem a městem.

Výběrový seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

SOkA Třebíč

Fond Kubeš Adolf

SOkA Žďár nad Sázavou

Fond Jan Tiray

Zemský Archiv Opava

Fond Prasek Vincenc

Historické monografie měst (1860-1900)

BARĄCZ Sadok, *Wolne miasto handlowe Brody*, Lwów 1865.

BAKOWSKI Klemens, *Historya Krakowa w zarysie*, Kraków 1898.

HAUSER Leopold, *Monografia miasta Przemyśla*, Przemyśl 1883.

KUTRZEBA J.W., *Myślenice: notatki do historyi miasta*, Kraków 1900.

NAŁĘCZ-Mysłowski Maryan, *Dzieje miasta Brzostku*, Jasło 1871.

PAPÉE Fryderyk, *Historya miasta Lwowa w zarysie*, Lwów 1894.

SYGAŃSKI Jan, *Nowy Sącz: Jego dzieje i pamiątki dziejowe*, Nowy Sącz 1892.

SZARŁOWSKI Aloizy, *Stanisławow i powiat Stanisławowski pod względem historycznym i geograficzno-statystycznym*, Stanisławów 1887.

UDZIELA Seweryn, *Wspomnienia z przeszłości Ropczyc*, Tarnów 1888.

ZAREWICZ Ludwik, *Dobczyce: Monografia historyczna*, Kraków 1878.

FEISTNER Wilhelm, *Geschichte der königlichen Stadt Aussig biz zum Jahre 1547: Ein Beitrag zur Geschichte der Deutschen in Böhmen*, Reichenberg 1883.

HALLWICH Hermann, *Geschichte der Bergstadt Graupen in Böhmen*, Prag 1868.

HALLWICH Hermann, *Reichenberg und Umgebung: Eine Ortsgeschichte mit specieller Rücksicht auf gewerbliche Entwicklung* (2 sv.), Reichenberg 1872-1874.

HERRMANN Josef Gottfried, *Geschichte der Stadt Reichenberg (1. Teil)*. Reichenberg 1863.

HUTTER Theodor, *Die Stadt Bilin und ihre Geschichte von den ältesten Zeit bis auf unsere Tage*, Bilin 1891.

LIPPERT Julius, *Geschichte der königlichen Leibgedingstadt Trautenau*, Prag 1863.

LIPPERT Julius, *Geschichte der Stadt Leitmeritz*, Prag 1871.

MESSNER Josef, *Prachatitz: Ein Städtebild* (2. vyd.), Pilsen 1899.

SCHILLER Karl, *Böhm. Aicha: Ein Beitrag zur Geschichte der Stadt und ihrer Umgebung*, Böhmisches Aicha 1898.

SCHÖFT Wilhelm, *Die Stadt Kladrau von der ältesten Zeit bis zur Gegenwart*, Mies 1891.

- STOCKLÖW Joseph, *Geschichte der Stadt Tachau: mit teilweiser Berücksichtigung der Herrschaft Tachau* (2 sv.), Tachau 1878.
- WALTER Josef, *Geschichte der Burg und Stadt Winterberg mit besonderen Rücksicht auf die jeweilige Lage des Deutschthums in Winterberg*, Winterberg 1887.
- ČIHÁK Leopold, *Paměti král. horního města Jilového a jeho zlatých dolů*, Jilové 1898.
- JIREČEK Hermenegild, *Královské věnné město Vysoké Mýto*, Vysoké Mýto 1884.
- KNAPP Antonín, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Jaroměř 1887.
- PRÁŠEK Justin Václav, *Dějiny města Turnova nad Jizerou v Boleslavště*, Turnov 1879.
- ŘIČÁK Václav Emanuel, *Dějepis města Přeštic a jeho okolí*, Praha 1864.
- SEDLÁČEK August, *Děje města Čáslavě*, Praha 1874.
- SLAVÍK František Augustin, *Dějiny města Vlašimě a jeho statku*, Vlašim 1994 (reprint vydání z roku 1889).
- SLÁDEČEK Antonín, *Paměti města Dobrovice a jeho okolí*, Praha 1900.
- ŠOFFERLE Vincenc, *P. Frant. Jos. Slámy Obraz minulosti starožitného města Prachatic*, Praha 1891.
- TOMEK Wáclaw Wladiwoj, *Příběhy kláštera a města Police nad Medhují*, Praha 1881.
- VACEK František, *Paměti královského města Velvar*, Praha 1884.
- VÍTÁK Antonín Konstantin, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867.
- WUNŠ Rudolf, *Dějiny svob. král. města Loun od počátku až do dob nejnovějších*, Praha 1868.
- DEUTSCH George, *Geschichte der Städte Zwittau und Brüsau*, Mährisch-Schönberg 1883(?)
- HERBST Franz, *Kurzgefasste Geschichte der Stadt Znaim*, Znaim 1899.
- KÄMMERLING Josef, *Die Geschichte der Stadt Freiberg*, Mähr.-Weisskirchen 1880.
- KUX Johann, *Geschichte der Stadt Littau von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 1848*, Brünn 1900.
- LICK Carl, *Kurze Geschichte der Stadt Zwittau*, Zwittau 1894.
- MÜLLER Willibald, *Geschichte der königlichen Hauptstadt Olmütz von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart*, Wien - Olmütz 1882.
- STIEF Wilhelm, *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren von ihrem Ursprunge bis zur Gegenwart*, Sternberg 1894.
- TRAUTENBERGER Gustav, *Die Chronik der Landeshauptstadt Brünn* (5 sv.), Brünn 1891-1895.
- UMLAUFF Karl, *Chronik der Stadt Schönberg in Mähren*, Prossnitz 1876.
- KUBEŠ Adolf, *Dějepis města Třebíče*, Třebíč 1874.
- PINKAVA F., *Brušperk a jeho okolí*, Olomouc 1869.
- ŠEMBERA Alois Vojtěch, *Paměti a znamenitosti města Olomouce*, Videaň 1861.
- TENORA Jan, *Dějiny městečka Kunštátu*, Brno 1885.

TIRAY Jan, *Dějiny města Velké Bytče* (2 sv.), Velké Meziříčí 1882 – 1888.

VRBAS Jakub, *Dějiny městečka Ždánic*, Ždánice 1898.

Další prameny

BLÁHA Inocenc A., *Město: sociologická studie*, Praha 1914.

BOBRZYŃSKI Michał, *Dzieje Polski w zarysie* (dle 2 vydání z r. 1880), Warszawa 1977.

ČERMÁK Kliment, *Dějiny Záložny Čáslavské*, Čáslav 1895.

KUCHARSKI Władysław, *Sanok i sanocka ziemia w dobie Piastów i Jagiellonów: Monografia historyczna*, Lwów 1906.

LENIEK Jan; HERZIG Franciszek; LEŚNIAK Franciszek, *Dzieje miasta Tarnowa*, Tarnów 1911.

PALACKÝ František, *Radhost. Sbíрка spisůw drobných z oboru řeči a literatury české, krásovědy, historie a politiky, Díl první, Spisy z oboru řeči a literatury české a krásovědy*, Praha 1871.

Památník slavnosti pětistyletého potvrzení městských práv města Velké Bytče ve dnech 14., 15. a 16. srpna 1908, Třebíč 1908.

Pamiętnik III. zjazdu historyków polskich w Krakowie, Kraków 1900.

PAPÉE Fryderyk: „Przełom w stosunkach miejskich za Kazimierza Jagiellończyka”, *Przewodnik Naukowy i Literacki. Dodatek do „Gazety Lwowskiej”* 1883, r. 11, n. 6., s. 481-493.

PĘCKOWSKI Jan, *Dzieje miasta Rzeszowa do końca XVIII. wieku*, Rzeszów 1913.

PRASEK Vincenc: „Úvaha o moravských místopisech”, *Komenský* 1882 (r. X), s. 10-12, 45-46, 109-111, 236-237, 286-288, 348-349, 701-703, 719-720.

PRASEK Vincenc, *Vědecká kořist z retrospektivné výstavy Napajedelské*, Brno 1904.

Slovník naučný (RIEGER František L., MALÝ Jakub edd.) Praha 1860-1874, 11 sv.

S. Orgelbranda Encyklopedja Powszechna z ilustracjami i mapami, Tom X, Warszawa 1901 (1898-1904).

SEDLÁČEK August: „O monografiích místních, jejich spisování a významu”, in *Čechoslovan* 1872, s. 83-86.

SCHLESINGER Ludwig: *Geschichte Böhmens*, (2. vydání), Verein für die Geschichte der Deutschen in Böhmen, Prag 1870 (1. vydání 1868).

SYGAŃSKI Jan, *Historia Nowego Sącza od wstąpienia dynastji Wazów do pierwszego rozbioru Polski*, Lwów 1901.

SZUJSKI Józef: „Kraków aż do początków XVgo wieku: wstępne słowo do najstarszych ksiąg tego miasta”, in *Najstarsze księgi i rachunki miasta Krakowa od roku 1300 do roku 1400* (Pomniki dziejowe wieków średnich do objaśnienia rzeczy polskich służące, sv. IV), ed. Piekosiński, Franciszek; Szujski, Józef, Wydawnictwo komisji historycznej Akademii umiejętności w Krakowie, Kraków 1878, s. IX-LXXXIII.

TIEFTRUNK Karel, *Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. L. 1547* (Novočeská bibliothéka č. XIX), Praha 1871.

TIRAY Jan, *Řeč slavnostní již dne 15. srpna 1908 o slavnosti pětistyletého trvání městských práv města Velké Bíteše proslovil Jan Tiray*, Třebíč 1908.

TIRAY Jan, *Vyučování zeměpisu na škole obecné: methodika předmětu toho a výklady článků zeměpisných v I. – V. čítankách od Šťastného, Lepaře a Sokola obsažených*, Brno 1889.

TOMEK Václav Vladivoj, *Paměti z mého života* (2 sv.), Praha 1904-1905..

WERUNSKY Emil: „Die culturhistorische Bedeutung des deutschen Städtewesens in Böhmen“, *Mittheilungen des Vereines für die Geschichte der Deutschen in Böhmen* 20, 1882, s. 61-77.

Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana, Serya I, Tom XLV-XLVI, Warszawa 1911,

WINTER Zikmund, *Zlatá doba měst českých*, Otto, Praha 1913.

ZOUBEK František Jan, *O zakládání měst v Čechách v třináctém století*, Beseda učitelská, Praha 1878.

ZYCHA Adolf, *Über den Ursprung der Städte in Böhmen und die Städtepolitik der Přemysliden*, Prag 1914.

Sekundární literatura

ANDERSON Benedict, *Představy společnosti: úvahy o původu a šíření nacionalismu*, Praha 2008.

APPLEGATE Celia, *A Nation of Provincials: The German Idea of Heimat*, Berkeley - Los Angeles - Oxford 1990.

BEIERSDORF Zbigniew; Laskowski, Andrzej (eds.), *Rozwój przestrzeni miast galicyjskich położonych między Dunajcem a Sanem w okresie autonomii galicyjskiej*. (Materiały z sesji Jasło 13-14 kwietnia 1999), Jasło 2001.

BĚLINA Pavel, *Česká města v 18. století a osvěcenská reformy*, Praha 1985.

BERKHOFER Robert F, Jr., *Beyond the Great Story: History as Text and Discourse*, Cambridge (Mass.) – London 1997.

BLUM Alan, *The Imaginative Structure of the City*, Montreal and Kingston - London - Ithaca 2003.

BRONSKI Krzysztof, *Rozwój gospodarczy większych miast galicyjskich w okresie autonomii*, Kraków 2003.

BRUBAKER Rogers, *Ethnicity without Groups*, Cambridge (Mass.) 2004.

BRUBAKER Rogers; COOPER Frederick: „Beyond Identity”, *Theory and Society* 29, 2000, s. 1-47.

CLEMENS Gabrielle B., *Sanctus Amor patriae: eine vergleichende Studie zu deutschen und italienischen Geschichtsvereinen im 19. Jahrhundert*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 2004.

CONFINO Alon, *Germany as a Culture of Remembrance: Promises and Limits of Writing History*, Chapel Hill 2006.

ČERNIKOVSKÝ Petr: „Hrašeho Dějiny Náchoda v kontextu českého urbánního dějepiscetví”, in *Náchodsko od minulosti k dnešku* (Jan Karel Hraše (1840-1907): Sborník příspěvků ke stoletému výročí úmrtí Jana Karla Hraše), r. 5, 2007, s. 183-201.

- DYBIEC Julian, *Nie tylko szabłą: nauka i kultura polska w walce o utrzymanie tożsamości narodowej 1795-1918*. Kraków 2004.
- EIDSON John: „Which Past for Whom? Local Memory in a German Community during the Era of Nation Building”, *Ethos*, Vol. 28, No. 4, History and Subjectivity (Dec., 2000), s. 575-607.
- FASORA Lukáš; HANUŠ Jiří; MALÍŘ Jiří (eds.), *Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948*, Brno 2006.
- FINNEGAN Ruth, *Tales of the City: A Study of Narrative and Urban Life*, Cambridge 1998.
- FRIESE Heidrun (ed.), *Identities: Time, Difference, and Boundaries*, Berghahn Books, New York – Oxford 2002.
- GAŚOWSKI Tomasz: „Urbanizacja Galicji w dobie autonomicznej”, *Studia Historyczne*, R. XXVIII, 1985, Z. 2, s. 223-243.
- GENETTE Gérard, *Paratexts: Thresholds of interpretation*, Cambridge 1997.
- GLEASON Philip, „Identifying Identity: A Semantic History”, *The Journal of American History*, Vol. 69, No. 4. (Mar., 1983), s. 910-931.
- GERSON Stéphane, *The Pride of Place: Local Memories and Political Culture in Nineteenth-Century France*, Cornell University Press 2003.
- GRABSKI Andrzej F., *Zarys historii historiografii polskiej*, Poznań 2000.
- CHAREWICZOWA Iucja: „Stan badań nad dziejami miast polskich”, in *Przegląd Historyczny*, sv. 27, 1928, s. 139-152.
- HARNEIT-SIEVERS Axel (ed.), *A Place in the World: New Local Historiographies from Africa and South-Asia*, Brill, Leiden 2002.
- HAUPT Heinz-Gerhard; KOCKA Jürgen (eds.): *Geschichte und Vergleich: Ansätze und Ergebnisse international vergleichender Geschichtsschreibung*, Frankfurt-New York 1996.
- HOFF Jadwiga, *Mieszkańcy małych miast Galicji Wschodniej w okresie autonomicznym*, Rzeszów 2005.
- HOGG Michael A; TERRY Deborah J.; WHITE Katherine M.: „A Tale of Two Theories: A Critical Comparison of Identity Theory with Social Identity Theory”, *Social Psychology Quarterly*, Vol. 58, No. 4 (Dec., 1995), s. 255-269.
- HORSKÁ Pavla, MAUR Eduard, MUSIL Jiří, *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*, Paseka, Praha – Litomyšl 2002.
- HROCH Miroslav, *Evropská národní hnutí v 19 století: Společenské předpoklady vzniku novodobých národů*, Praha 1986.
- IRA Jaroslav, „Creating Local and Broader Identities: Historical Monographs on Bohemian, Moravian, and Galician Towns, 1860-1900”, in: KLUSÁKOVÁ Lud'a, TEULIÈRE Laure (eds.), *Frontiers and Identities: Cities in regions and nations*, Pisa 2008, s. 251-266.
- JANSEN Harry, *The Construction of an Urban Past: Narrative and System in Urban History*, Berg Publishers 2001.
- JEDLICKI Jerzy, *A Suburb of Europe: Nineteenth-Century Polish Approaches to Western Civilization*, Budapest 1999.
- JENKINS Richard, *Social Identity*, London – New York 2008.

- KAELBLE Hartmut, *Der Historische Vergleich: Eine Einführung zum 19. und 10. Jahrhundert*, Frankfurt – New York 1999.
- KLUSÁKOVÁ Luďa, TEULIÈRES Laure (eds.), *Frontiers and Identities: Cities in regions and nations*, Pisa 2008.
- KOŁODZIEJCZYK Ryszard (ed), *Miasteczka polskie w XIX-XX wieku: z dziejów formowania się społeczności*, Kielce 1992.
- KOŘALKA Jiří, *Češi v Habsburské říši a v Evropě 1815-1914: sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996
- KOSELLECK Reinhard, SCHREINER Klaus (eds.), *Bürgerschaft: Rezeption und Innovation der Begrifflichkeit vom Hohen Mittelalter bis ins 19. Jahrhundert*, Stuttgart 1994.
- miejsc i czasu*, Warszawa 2006.
- KUTNAR František, MAREK Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha 1997.
- LAMPEN Angelika; OWZAR Armin (eds.), *Schrumpfende Städte: ein Phänomen zwischen Antike und Moderne*, Köln – Weimar – Wien 2008, s. 181-202.
- MACHAČOVÁ Jana, MATEJČEK Jiří, *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*, 2. vyd., Praha 2010.
- MARKOVITS Andrei S.; SYSYN Frank E. (eds.), *Nationbuilding and the Politics of Nationalism: Essays on Austrian Galicia*, Cambridge (Mass.) 1982.
- MILLER Jaroslav: „Snový svět idejí a syrovost skutečnosti: městská historiografie raného novověku jako utopie?“, *Český časopis historický*, r. 106, 2/2008, s. 261-287.
- MILLER Jaroslav: *Uzavřená společnost a její nepřátelé: město středovýchodní Evropy (1500-1700)*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2006.
- PISKORSKI Jan M. (ed.), *Historiographical Approaches to Medieval Colonization of East Central Europe (A comparative analysis against the background of other european inter-ethnic colonization processes in the middle ages)*, Columbia University Press, New York 2002.
- PROPP Vladimir, *Morfologie pohádky*, Praha 1970.
- RITTER Harry, *Dictionary of Concepts in History*, New York – Westport (Conn.) – London 1986.
- RÜSEN Jörn, *Zeit und Sinn: Strategien historischen Denkens*, Frankfurt 1990.
- RYBICKA Elżbieta, *Modernizowanie miasta: zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2003.
- ŘEPA Milan, *Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního obrození na Moravě v 19. století*, Brno 2001.
- ŘEZNÍK Miloš, *Za naši a vaši svobodu: Století polských povstání (1794-1864)*, Praha 2006.
- ŘEZNÍKOVÁ Lenka, „Co reprezentují historické reprezentace? Gnozeologická skepse mezi konstatováním a performací“, *Dějiny – Teorie – Kritika* I/2005, s. 45-64.
- SCHOLZ Milan: „Komparativní přístup v historiografii a transnacionální historická problematika“, *Sociální studia* 1/2009, s. 69-87.

STARN Randolph: „Meaning-Levels in the Theme of Historical Decline”, *History and Theory*, Vol. 14, No. 1 (Feb., 1975), pp. 1-31.

SWEET Rosemary, *The Writing of Urban Histories in Eighteenth-Century England*. Oxford 1997.

ŠTAIF Jiří: „The Image of the Other in the Nineteenth Century“, in: WINGFIELD Nancy M. (ed.), *Creating the Other: Ethnic Conflict and Nationalism in Habsburg Central Europe*, Berghahn Books 2003, s. 81-102.

STETS Jan E., BURKE Peter J.: „Identity Theory and Social Identity Theory“, *Social Psychology Quarterly*, Vol. 63, No. 3, 2000, s. 224-237.

THIESSOVÁ Anne-Marie, *Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století*, Brno 2007.

TOPOLSKI Jerzy, *Jak się pisze i rozumie historię: Tajemnice narracji historycznej*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2008.

URBANITSCH Peter, STEKL Hannes (eds.), *Kleinstadtbürgertum in der Habsburger-Monarchie 1862-1914* (Bürgertum in der Habsburgermonarchie IX), Wien – Köln – Weimar 2000.

VOREL Petr, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století*, Pardubice 2001.

WIERZBICKI Andrzej, *Wschód-Zachód w koncepcjach dziejów Polski*, Warszawa 1984.

WINGFIELD Nancy M., *Flag Wars and Stone Saints: How the Bohemian Lands Became Czech*, Cambridge (Mass.) – London 2007.

ZDRADA Jerzy, *Historia Polski 1795-1914*, Warszawa 2005.

ZERUBAVEL Eviatar, *Time Maps: Collective Memory and the Social Shape of the Past*, Chicago – London 2003.